

**Глосарій термінів економічних категорій
з дисципліни
«Банківська система»**

Активні операції банків – діяльність з розміщення і використання банком власних і залучених коштів для одержання прибутку при раціональному розподілі ризиків за окремими видами операцій і підтриманні ліквідності.

Банк – юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

Банківський кредит – надання банками в тимчасове користування (в позичку) грошових коштів (готівкою чи безготівково) юридичним та фізичним особам, а також державі на умовах поверненості і платності.

Банківський менеджмент – сукупність принципів, форм, методів та засобів управління банком у ринкових умовах; наука про надійні та ефективні системи управління процесами та відносинами, які становлять зміст діяльності банку.

Банківський нагляд – система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку;

Банківські операції – сукупність різних видів і напрямів діяльності банку у сфері фінансово-кредитних відносин з метою одержання прибутку: залучення грошових коштів та їх розміщення; здійснення кредитування і розрахунків; емісійна діяльність; купівля і продаж цінних паперів та валютних цінностей; касове обслуговування юридичних і фізичних осіб; зберігання, купівля та продаж банківських металів, дорогоцінних каменів та інших коштовностей; формування та розміщення золотовалютних резервів; касове виконання державного бюджету та обслуговування державного боргу і видача гарантій, поручительств та надання інших фінансових послуг.

Банківська платіжна картка (БПК) – це ідентифікаційний засіб, за допомогою якого держателю картки надається можливість виконання операцій по своєму рахунку для здійснення оплати товарів і послуг та отримання готівки.

Банківські послуги – певний набір дій банківської установи, які здійснюються на замовлення та в інтересах клієнта у сфері грошово-кредитних відносин без залучення додаткових резервів.

Банківські рахунки – чітко встановлені способи відображення наявності та руху (надходжень і витрат) коштів клієнтів банку.

Банківська система – сукупність різноманітних видів банківських та інших кредитних установ, інституцій у їх взаємозв'язку, який існує в тій чи іншій країні в певний історичний період і функціонує в межах єдиного фінансового механізму; складова частина кредитної системи.

Банківська справа – сфера підприємництва, основний зміст якої становить фінансове посередництво, пов'язане з акумуляцією грошових капіталів, прийманням грошових вкладів, заощаджень населення, інших вільних коштів і надання їх у кредит, у тимчасове користування тим суб'єктам господарювання, які їх потребують, на умовах повернення, строковості та платності.

Банківське регулювання – це система заходів, за допомогою яких центральний банк забезпечує стабільне, безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі.

Валютна політика – сукупність заходів у сфері міжнародних економічних відносин відповідно до поточних і стратегічних цілей економічної політики держави.

Валютне регулювання – це сукупність нормативних документів, встановлених органами валютного регулювання у законодавчому чи адміністративному порядку, спрямованих на регулювання потоків капіталу в країну і з країни, а також валютних операцій, що здійснюються в межах України, з метою підтримання стабільності курсу національної грошової одиниці, стабільного рівня валютних резервів і збалансування міжнародних платежів.

Валютний курс як економічна категорія – це ціна грошової одиниці тієї чи іншої країни. Іншими словами – це ціна грошової одиниці однієї країни, виражена у грошовій одиниці іншої країни. Зростання курсу означає ослаблення національної валюти (девальвацію), а його зниження – зміцнення національної валюти (ревальвацію).

Валютними операціями називають певні банківські та фінансові операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності.

Вексель – письмове боргове зобов'язання позичальника про сплату певної суми коштів кредитору у встановлений строк.

Відкритий ринок – ринок, на якому здійснюються операції з купівлі-продажу цінних паперів між особами, що не є первинними кредиторами та позичальниками, і коли кошти внаслідок продажу цінних паперів на такому ринку надходять на користь держателя цінних паперів, а не їх емітента. Використовується центральними банками для купівлі-продажу, як правило, короткострокових державних цінних паперів з метою регулювання грошової маси. Внаслідок купівлі збільшується вкладення коштів в економіку, внаслідок продажу – зменшується;

Грошова база (monetary base) – це об'єднаний показник резервних грошей банківської системи країни, який через ефект кредитного мультиплікатора формує загальну масу грошей, що знаходяться в обігу.

Грошовий оборот – це процес безперервного руху грошових знаків між суб'єктами економічних відносин у процесі виробництва, розподілу, обміну й споживання національного продукту, який здійснюється шляхом безготівкових розрахунків та через обіг готівки.

Грошово-кредитна політика – комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, направлених на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу;

Девальвація – офіційне зниження курсу національної грошової одиниці відносно іноземних валют або міжнародних розрахункових одиниць.

Депозити – кошти, що внесені до банку клієнтами – приватними особами та компаніями, зберігаються на їх рахунках та використовуються у відповідності до режиму рахунка та банківського законодавства.

Дистанційне банківське обслуговування – це проведення операцій по рахунках клієнта на підставі його дистанційних розпоряджень, а дистанційне розпорядження – це розпорядження банку виконати певну операцію, передане клієнтом погодженим каналом доступу із певною процедурою передачі розпоряджень.

Дохід банку – сукупний дохід від усієї активної діяльності банківської установи.

Електронний пристрій – чип, що міститься на пластиковій картці або на іншому носії, пам'ять комп'ютера тощо, які використовуються для зберігання електронних грошей.

Електронний розрахунковий документ – документ, інформація в якому подана у формі електронних даних, включаючи відповідні реквізити розрахункового документа, що може бути сформований, переданий, збережений і перетворений на візуальну форму подання електронними засобами.

Електронні гроші – умовна назва грошових засобів, коштів, які використовуються їх власниками в електронній системі банківських послуг, для безготівкових платежів і розрахунків через СЕП.

Заощадження – грошові вклади домашніх господарств на грошовому ринку, зокрема у банківські установи, з метою отримання відсотків.

Золотовалютний резерв – резерви України, відображені у балансі Національного банку України, що включають в себе активи, визнані світовим співтовариством як міжнародні і призначені для міжнародних розрахунків;

Золотовалютні резерви – резерви країни, відображені у балансі центрального банку, що включають в себе активи, визнані світовим співтовариством як міжнародні і призначені для міжнародних розрахунків.

Інвестиційні банки – це кредитні установи, які провадять засновницько-емісійну діяльність. Вони здійснюють розміщення на фондовому ринку акцій та облігацій корпорацій, займаються злиттям і поглинанням, торгівлею похідними фінансовими інструментами, структурованим фінансуванням. Ресурси цих банків формуються також за рахунок випуску цінних паперів.

Інтернет-банкінг представлений спеціалізованими Інтернет-банками та різновидом обслуговування клієнтів у традиційних банках. У західній спеціальній банківській літературі та практиці широко застосовуються такі його синоніми, як «home banking», «web banking», «distant banking», «direct banking». Більшість банків започаткували програми дистанційного обслуговування під оригінальними назвами.

Іпотечні банки спеціалізуються на наданні довгострокових позик під заставу нерухомості – землі та будов. Кошти для надання кредитів іпотечний банк отримує від продажу заставних листів та іпотечних облігацій, які є надійними борговими зобов'язаннями банку, що гарантують фіксовані відсотки.

«Клієнт-Банк» – це система захищеного обміну фінансовими документами між клієнтом і банком по телекомунікаційним каналам зв'язку. З її допомогою клієнт може керувати своїм банківським рахунком без відвідання банку.

Комерційний кредит – товарна форма кредиту у вигляді відстрочки платежу за продані товари, надані послуги.

Комерційні банки – багатофункціональні установи комерційного типу, що здійснюють різноманітні види кредитних, розрахункових та інших фінансових операцій, пов'язаних із обслуговуванням клієнтів у всіх секторах економіки.

Кредит – це система економічних відносин, що відображають перерозподіл вартості на засадах повернення, платності і строковості.

Кредитна система – сукупність кредитних відносин, форм і методів кредитування, а також система кредитних установ.

Кредитний договір – угода, за якою одна сторона (позичкодавець) надає під відповідне забезпечення другій стороні (позичальникові) гроші, а позичальник зобов'язується повернути борг у встановлений строк і сплатити за це проценти.

Кредитні гроші – це знаки вартості, що використовуються в якості загального еквівалента, одночасно виражаючи при цьому кредитні відносини між боржником і кредитором.

Кредитні спілки – особлива форма громадських організацій, створюваних на добровільних, кооперативних засадах з метою фінансової підтримки та

соціального захисту членів цих спілок шляхом залучення їхніх особистих заощаджень для взаємного кредитування.

Кредитор – фізична чи юридична особа, яка надала в позичку гроші або продала в борг товари і має на цій підставі право вимагати від дебітора (боржника) повернення, сплату боргу чи виконання обумовлених кредитною угодою інших зобов'язань.

Кредитна політика – документально оформлена схема організації і контролю кредитної діяльності банку.

Ліквідність банку – це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, що визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання кредитів, інші витрати).

Ліміт залишку готівки в касі – це граничний розмір готівки, який встановлюється установою банку, що може залишатися в касі підприємства на кінець робочого дня і в позаробочий час.

Ліцензування – це порядок видачі комерційним банкам, які з часу реєстрації Національним банком України набули статусу юридичної особи, дозволу на здійснення окремих чи всіх банківських операцій, якщо умови діяльності комерційних банків відповідають чинному законодавству України та нормативним актам Національного банку України, а також діяльність яких не загрожує інтересам їх клієнтів.

Маса грошей в обігу – це загальна сума залишків грошей у всіх їх формах, які знаходяться у розпорядженні суб'єктів економіки у певний момент часу.

Мобільний банкінг – це система цілодобового контролю за рухом коштів по картковому рахунку за допомогою SMS-повідомлень на мобільний телефон або через WAP-протокол.

Облікова ставка Національного банку України – виражена у відсотках плата, що береться Національним банком України за рефінансування комерційних банків шляхом купівлі векселів до настання строку платежу по них і утримується з номінальної суми векселя. Облікова ставка є найнижчою серед ставок рефінансування і є орієнтиром ціни на гроші;

Обов'язкові резерви (required reserves) є часткою (нормою у процентах) банківських депозитів та інших пасивів, отриманих банком з інших джерел, яка згідно з чинним законодавством або встановленими нормативними актами має зберігатись у формі касової готівки комерційних банків та їхніх депозитів у центральному банку.

Операції репо – це операції з цінними паперами, що складаються з двох частин і при яких укладається єдина генеральна угода між учасниками ринку

(Національним банком і комерційними банками) про продаж-купівлю державних цінних паперів на певний строк із зобов'язанням зворотного продажу-купівлі у визначений термін або на вимогу однієї із сторін за ціною, обумовленою заздалегідь.

Офіційний валютний курс – курс валюти, офіційно встановлений Національним банком України як уповноваженим органом держави

Ощадні банки орієнтують свою діяльність на залучення дрібних вкладів населення на певний строк і надання позичок приватним особам.

Пасиви банківські – ресурси банку, які складаються з власних, залучених і запозичених коштів для проведення кредитних, а також інших активних операцій та одержання прибутку; відображаються на пасивних бухгалтерських рахунках балансу банку.

Пасивні операції банків – операції, за допомогою яких банки формують свої фінансові ресурси для проведення кредитних, інвестиційних та інших активних операцій.

Платіжне доручення – письмове розпорядження платника, власника розрахункового чи іншого рахунку банкові, що його обслуговує, про списання з його рахунку зазначеної суми і перерахування її на рахунок одержувача коштів, вказаного в дорученні.

Платіжний баланс – співвідношення між сумою грошових надходжень, отриманих країною з-за кордону, і сумою здійснених нею платежів за кордон протягом певного періоду. До платіжного балансу входять розрахунки за зовнішньою торгівлею, послугами, неторговими операціями, доходи від капіталовкладень за кордоном, торгівлі ліцензіями, від фрахтування та обслуговування кораблів, туризму, утримання дипломатичних і торгових представництв за кордоном, грошові перекази окремих осіб, виплати іншим країнам за позики тощо. Платіжний баланс включає рух капіталів: інвестиції та кредити;

Позабалансові операції банку - операції з позабалансовими рахунками, не відбиваються в балансі банку. До таких операцій належать інкасо цінних паперів, зберігання банківської звітності і цінних паперів, операції зі зберігання грошей і цінностей (складські операції).

Позика – отримання однією стороною (отримувачем позики, позичальником) у тимчасове користування чи оперативне управління від іншої сторони (позикодавця) грошей чи матеріальних цінностей із зобов'язанням повернути отримані гроші чи цінності на передбачених угодою сторін умовах.

Позичковий процент – основна форма плати, яку отримує кредитор (банк) від позичальника за користування позиченими грошима чи матеріальними цінностями.

Представництво банку – це установа банку, яка не є юридичною особою, діє на підставі окремого положення, виступає від імені головного банку і ним фінансується. Представництво банку не має права здійснювати банківські операції.

Процентна ставка – норма позичкового процента, яка відображає співвідношення між позичковим процентом і позичковим капіталом у процентах.

Рейтинг банків – це загальноприйнята система оцінки діяльності банківських установ на основі аналізу фінансових показників і даних балансу банку.

Розрахунковий документ – документ на паперовому носії, що містить доручення та/або вимогу про перерахування коштів з рахунку платника на рахунок отримувача.

Розрахунковий чек – розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку-емітенту, у якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чеку суми коштів.

Розрахункові банківські операції – рух грошей на банківських рахунках, здійснюваний згідно з розпорядженнями клієнтів або в результаті дій, які в рамках закону призвели до зміни права власності на активи.

Розрахунково-касове обслуговування – надання банком клієнту на підставі укладеного між ними договору послуг, які пов'язані з переказом коштів з рахунку і на рахунок цього клієнта, видачею йому коштів у готівковій формі, а також здійсненням інших операцій, передбачених договором, форму та зміст якого банк розробляє самостійно.

Розрахунково-касове обслуговування – послуги, що надаються банком клієнту на підставі відповідного договору, укладеного між ними, які пов'язані із переказом коштів з рахунку (на рахунок) цього клієнта, видачею йому коштів у готівковій формі, а також здійсненням інших операцій, передбачених договорами.

Система електронних платежів Національного банку України (СЕН) — загальнодержавна платіжна система, що забезпечує здійснення розрахунків між банківськими установами, органами державного казначейства на території України із застосуванням електронних засобів приймання, оброблення, передавання та захисту інформації.

Телефонне банківське обслуговування – окремий варіант дистанційного обслуговування, проведення операцій по рахунках клієнта на підставі його дистанційних розпоряджень, переданих клієнтом по телефону за участю або без участі оператора-телефоніста й із проходженням установленної процедури передачі дистанційних розпоряджень.

Філія банку – це банківська установа, яка не є юридичною особою, діє від імені головного банку на підставі окремого положення, має свій кореспондентський рахунок і МФО (за самостійної участі банківської установи в системі міжбанківських електронних розрахунків) або працює на єдиному кореспондентському рахунку з головним банком та здійснює банківські операції, передбачені положенням про філію, за умови наявності і в межах дозволу, наданого банком – юридичною особою.

Фінансово-кредитні інститути, установи – державні і приватні комерційні установи й організації, які входять до складу фінансово-кредитної системи країни і мають повноваження (право) здійснювати фінансові операції з кредитування, залучення депозитів, купівлі-продажу валюти і цінних паперів, ведення розрахунків та надання інших фінансових послуг.

Центральний банк – орган державного регулювання грошового ринку, якому надано право здійснення контролю діяльності кредитних установ, управління грошовим обігом, створення і збереження офіційних золотовалютних резервів, монопольне право емісії грошей.

Чек – це безумовний наказ клієнта банку здійснити платіж зазначеної у чеку грошової суми чекодержателю чи за його наказом за рахунок наявних у банку коштів чекодавця.

Чек на пред'явника – виписується без вказівки імені, тому одержати гроші по чеку може будь-яка особа, яка у даний момент є чекодержателем.